

บางแง่มุม
ในเช้าวันที่ 6 ตุลาคม ๑๙

ปรกติผมไม่ได้อ่าน "สารคดี" เมื่อเร็ว ๆ นี้ได้ยืน ว่ามีการตีพิมพ์ฉบับ ๒๐ ปี ๖ ตุลาคม ๑๙ แต่ไม่ได้เห็นจนกระทั่งวันนี้ ผมยังไม่ได้อ่านทั้งหมด ได้อ่านเฉพาะบางส่วนของ "เดือนตุลา เช้าวันพุธ" ของ ธงชัย วินิจจะกูล รู้สึกมีแรงผลักดันบางอย่างให้ต้องเขียนบันทึกสั้น ๆ นี้มา

ความทรงจำของผมเกี่ยวกับเหตุการณ์ในเช้าวันนั้น บางส่วนไม่ตรงกับที่ธงชัยเขียน เขาเขียนดังนี้

"ไม่นานนักผมก็ยึดไมโครโฟนพูดซ้ำ ๆ ซาก ๆ เป็นคนบ้าอยู่คนเดียวอย่างนั้น เป็นการให้สัญญาณให้คนอื่นไปจากหลังเวทีนั้นได้ จำไม่ได้ว่าสมศักดิ์ไปจากหลังเวทีนั้นเมื่อไร แต่เขาบอกว่าจะไปช่วยแถวท่าพระจันทร์ เขาอาจจะเห็นว่าอยู่ตรงนั้นคือไปก็ทำอะไรไม่ได้ ผมเองก็ต้องการจะไล่เขาให้หนีไปอยู่แล้ว พี่ชายผมก็คงรู้ แต่เขาไม่ยอมไปไหน ยังวนเวียนอยู่แถวนั้น เพื่อนเทคโนโลยีฯ คนหนึ่งปฏิเสธที่จะไป เขาเตรียมไมโครโฟนกับลำโพงฉุกเฉินอีกชุดหนึ่งในกรณีชุดที่ผมใช้อยู่เกิดปัญหา

ผมไม่ได้ขอให้เขาทำ คูท่าทางสติของเขาเข้มแข็งและยังคงคิดได้ว่าตัวเองควรทำอะไร ผิดกับผมที่สติยังมีอยู่ แต่พูดซ้ำซากเป็นคนบ้าอีก ๒ ชั่วโมง...

...ผมตัดสินใจย้ายเข้าไปนั่งพูดอยู่ในตึกโดมด้านหลังเวที ก่อนหน้านั้นเพื่อนเทคโนโลยีฯ ของผมวิ่งไปมาสองสามรอบ เพื่อขนเครื่องเสียงชุดฉุกเฉินเข้าไปเตรียมให้ผมพูดในตึกโดม ผมเองเสียอีกที่นั่งพูดไปเรื่อย ๆ โดยไม่ต้องเสียอะไรมากไปกว่านั้น... ผมบอกให้เขาหนีไปได้แล้ว เพราะผมคงไม่ยอมไปพูดที่ไหนอีกแล้ว แต่เขายังไม่ยอมไปไหน...

ผมลืมหืมคิดถึงเรื่องเสียงเพื่อเพื่อน ๆ ตามตึกต่าง ๆ ผมหมดแรงหมดเสียง ผมคิดอะไรไม่ออกอีกแล้ว รู้แต่ว่าพูดไม่ออกเมื่อเห็นตำรวจเดินลาดปืนชี้ยาวหน้าตึก อมธ.

เครื่องเสียงยังใช้ได้ ผมปิดและวางไมโครโฟน"

ความจำของผมเป็นดังนี้ เช้าวันนั้น เมื่อตำรวจเริ่มบุกเข้ามา มีไมโครโฟนที่ใช้การได้บนเวทีสนามฟุตบอล ๔ ตัว เมื่อสุธรรมขึ้นมาพูดก่อนจะไปพบนายกรัฐมนตรื เรายืนอยู่บนเวทีด้วยกัน ๔ คน มีถือไมโครโฟนคนละตัว คือ สุธรรม

ธงชัย ชวลิต และผม สุธรรมพูดได้ไม่นาน การยิงปืนเข้ามาเริ่มหนักมากขึ้น จนเราทั้งสี่ต้องนอนหมอบพูดบนเวที สุธรรมเองต้องล่าถอยเวทีไปด้วย การคลานลงไป เราที่เหลืออีก ๓ คนก็คลานลงมาพูดต่อข้างเวที

เราทั้งสามในมือมีไมโครโฟนคนละตัว สลับกันพูดประโยคที่มีการ quote หลายครั้งหลายหน ("พี่ ๆ ตำรวจครับ") ผมจำไม่ได้ว่าใคร (อาจจะเป็นธงชัย อาจจะเป็มวังเหลียงคนอื่น) สั่งผมว่าให้พูดเฉพาะประโยคนี้ ที่จำได้ว่าเป็นคำสั่ง เพราะมีอยู่ครั้งหนึ่งหลังจากพูดประโยคดังกล่าวซ้ำไปซ้ำมา (และฟังอีก ๒ คนพูด) จนทนไม่ได้ ผมก็เริ่มพูดไปถึงอุดมการณ์การยืนหยัดต่อสู้อะไรทำนองนั้น ยังถูกใครบางคนซึ่งจำไม่ได้ดู (อาจเป็นธงชัยก็ได้ แต่โดนดูให้กลับมาพูดประโยคข้อร้องนั้นอีกแน่ ๆ เพราะรู้สึกฉุนจากนั้นมาอีกนาน) หลังจากนั้นอีกไม่นาน เวทีเริ่มไม่ปลอดภัย จึงมีการย้ายเข้าไปในตึกโดม ถึงตอนนี้รู้สึกว่าจะเหลือไมโครโฟนตัวเดียวจริง ๆ แต่เราทั้งหมดก็ยังอยู่แถวนั้น ผมจำได้ว่า ได้พูดประโยคนั้นอีกครั้งสองครั้ง ก่อนส่งให้ธง

หรือห่างหายไปคือ ครงนี้ ความจำผมอ่อน คุณเหมือนเป็นไปได้ที่ตรงอาจจะเป็นคนพูดเป็นหลักเมื่ออยู่ในตึกโดม แต่อย่างไรก็ตาม การพูดในตึกโดมนี้ทำได้เพียงไม่กี่นาที เครื่องเสียงก็ใช้การไม่ได้ ที่ทำได้เช่นนี้ เพราะหนึ่ง หลังจากเครื่องเสียงเราใช้การไม่ได้ ปรากฏว่าเครื่องเสียงของทางมหาวิทยาลัยซึ่งติดอยู่ที่ยอดโดมกลับส่งกระจายเสียงต่อ ด้วยประโยชน์ที่คล้ายกัน แต่พูดในนามมหาวิทยาลัย ผมได้ยินการเล่าทีหลังว่า เป็นเสียง “คุณคณิต” และสอง ผมเกิดปวดปัสสาวะ จึงเดินหาห้องน้ำไปมา จนเจอห้องน้ำในตึกโดม นั้นห้องหนึ่งยังเปิดอยู่ จึงเข้าไปใช้ เมื่อเดินกลับมา เครื่องเสียงของเราก็เลิกใช้แล้ว ings กับขวลิตจะยังอยู่แถวนั้นหรือไม่ผมจำไม่ได้ แต่ตัวเองเดินเรื่อยไปที่คณะศิลปศาสตร์ (ผมคงไม่อาจบอกตรงได้ว่าจะไปคูที่ทำพระจันทร์ เพราะเมื่อเข้ามาในตึกโดม อย่างแรกที่คิดคือหาห้องน้ำ เมื่อออกมาจากตึกโดมแล้ว ตอนแรกผมก็ยังนึกไม่ออกว่าควรเลียข้วยไปทำพระจันทร์ หรือเลียข้วยไปทำพระอาทิตย์) เมื่อไปถึงคอมมอนรูมคณะศิลปศาสตร์ พบผู้ชุมนุมราว ๑๐๐-๒๐๐ คนนั่งรวม ๆ กันอยู่ ผมเดินไปคูที่ประตูทำพระจันทร์ พบว่ามีความสงบจนแปลกใจ และพบว่า ประยูร อัครบวร กับแกน “ม่วง” จากมหิดลที่ผม

พยายามนึกชื่ออยู่จนทุกวันนี้ แต่มันไม่ออก กำลังเจรจากับตำรวจขอให้ผู้หญิงและเด็กออกไปก่อน หลังจากได้เถียงกันพักหนึ่งทางตำรวจก็ยอม ในระหว่างนั้นผมยังเดินไปมาระหว่างประตูทำพระจันทร์กับคอมมอนรูม พูดปลอบใจคนที่พบ (ซึ่งเท่ากับปลอบใจตัวเองไปด้วย) ไปบ้าง ที่ระเบียงคณะศิลปศาสตร์นั่นเอง (ปัจจุบันเป็นห้องกองบริการการศึกษา) ผมได้พบกับเทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (ยุค สรีอารยะ) ผมได้ถามเทียนชัยประโยคหนึ่งซึ่งยังจำได้แม่นมาก ๆ จนทุกวันนี้... “พี่คิดว่าการบุกครั้งนี้ ...เป็นคนสั่งให้ทำหรือเปล่า” ผมขอให้เขาเอาเองว่า ที่เว้นช่องว่างไว้มันเป็นชื่อใครหรือกลุ่มไหน และเทียนชัยตอบว่าอะไร ที่ผมจำคำถามประโยคนี้ได้แม่นเพราะมันอัดอยู่ในใจผมมาตั้งแต่เริ่มมีการโจมตี และผมรู้สึกอย่างมากในตอนนั้นว่า ถ้าผมไม่รอดก็แล้วไป แต่ถ้ารอดผมต้องการรู้ให้มันว่า “ใครสั่ง” เพื่อสักวันจะได้เห็นศึกกัน

ระหว่างที่ยืนคุยกับเทียนชัย (ผู้ซึ่งมีความสงบเยือกน่าฟัง) เสียงปืนเสียงระเบิดก็ดังอยู่ตลอดเวลาคนละฟากของตึกโดม มีเสียงจากยอดโดมของทางมหาวิทยาลัยให้ได้ยินบ้าง สึกครู่พวกตำรวจคง “รำคาญ” เสียงนั้น เลยอล้มด้วยปืนยิงระเบิด จนยอดโดมควันโขมง เสียงจากยอดโดม

ก็เวียนไป ผมยังเดินไปมาแถวนั้น ช่วยจัดแถวให้คนที่อยู่แถวนั้นทยอยกันวิ่งออกจากประตูทำพระจันทร์บ้าง ตอนนั้นคนที่อยู่ข้าง ๆ ผมคือพิชัย พิชมงคล ซึ่งเคยเรียนสวนกุหลาบมาด้วยกัน แต่ตอนนั้นเขาเป็นแกนเหลืองแบบผมด้วยคนหนึ่ง (ความจริงเขาได้รับมอบหมายให้เป็นคนรับผิดชอบงานเวทีประสานกับแกนม่วงเหลือง) ผมสงสัยว่าควรจะไปด้วยหรือไม่ หรือควรจะอยู่แถวนั้นต่อ ตอนนั้นสิ่งที่อยู่ในใจผมมากที่สุดคือ กำลังเป็นห่วงใครบางคน อยากรู้ว่าเขาปลอดภัยหรือไม่ ประยูรบอกให้ผมกับพิชัยออกไป ผมมองกลับไปทางทิศของตึกโดม นอกจากยอดโดมที่ควันโขมงและเป็นภาพคิดตายังแล้ว ผมเลื้อยไปเห็นธงกับขวลิต วิ่งลงมาจากตึกโดมและวิ่งลัดเลาะไปทางข้างตึกศิลปศาสตร์อีกปีกหนึ่ง ผมตัดสินใจได้ และวิ่งหลีกอยู่บริเวณทำพระจันทร์ วัดมหาธาตุฯทุกหนึ่งจนถูกกวาดต้อนได้

ในความจำของผม เหตุการณ์ทั้งหมดที่เล่ามานี้ ตั้งแต่อยู่บนเวที จนเสียงของฝ่ายเราเงียบหมด จนตัวเองถูกจับที่วัดมหาธาตุฯ เกิดขึ้นในเวลาประมาณ ๒-๓ ชั่วโมง บวกกับที่ผมเคยอ่านหรือฟังคำบอกเล่า ทบทวนเรื่องราวของวันนั้น ผมไม่คิดว่าจะเป็นไปได้ที่ตรงจะ “พูดซ้ำซากเป็นคนบ้าอีก ๒

ชั่วโมง” ที่เวทีสนามฟุตบอล (ยังไม่นับในตึกโดมอีก)

ความจริงผมไม่คิดว่าการระลึกว่าอะไรเกิดขึ้นบ้างในเช้าวันนั้นในความทรงจำของแต่ละคนเป็นสิ่งที่ย่ำเป็น แต่ที่เขียนมาเป็นแรงผลักดันชั่ววูบบางอย่างเท่านั้น

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล
คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผมเชื่อว่าข้อเขียนของอาจารย์ธงชัย วินิจจะกูล และจดหมายของอาจารย์สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นของการพยายามแสวงหาข้อเท็จจริงในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเช้าวันนั้นเมื่อ ๒๐ ปีก่อน เวลาและความทรงจำของผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์เดียวกันแต่ต่างสถานที่ ช่วยให้เราได้เห็นข้อเท็จจริงในแง่มุมต่าง ๆ หากผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์พยายามบันทึกสิ่งที่ตัวเองเห็นเราก็อาจจะได้ภาพที่ชัดเจนมากขึ้น

“สารคดี” คงไม่อาจทำหน้าที่ชำระประวัติศาสตร์นี้ได้ แต่ยินดีเป็นสื่อกลางที่จะทำความจริงให้ปรากฏ

จดหมายจากญาติ
วีรชน ๖ ตุลา ๑๙
จดหมายของลูกที่ส่งไปพร้อมหนังสือ “สารคดี” และรูปถ่ายของลูกแจ พร้อมกับแม่ได้รับเรียบร้อยแล้ว และได้แจก

หนังสือ "สารคดี" ให้ห้องสมุดโรงเรียนย่านดินแดง ๑ เล่ม ให้โรงเรียนพระแสงวิทยา ๑ เล่ม เพื่อให้ให้นักเรียนในโรงเรียนได้อ่านเป็นวิทยาทาน และวันก่อนพ่อแม่พร้อมลูกแฉ ลูกแหวน ได้รับเชิญจากรายการที่สุดของทีวี ช่อง ๙ ให้มาออกรายการ พ่อกับแม่และครอบครัวรีบกลับ ไม่ได้โทรศัพท์มาถึงลูกฝั่งและลูกเอ๋ เพราะเป็นเวลาจำกัด เกี่ยวกับตัวเครื่องบินทางทีวีเขาออกค่าใช้จ่ายให้ส่วนที่สาวงดีได้คลอดบุตรแล้วที่โรงพยาบาลตากสินขณะนี้ได้กลับไปอยู่ที่บ้านสบายดีทั้งลูกและแม่ ลูกที่คลอดใหม่เป็นผู้หญิงอีก

ถ้าลูกมีเวลาว่างจะไปเยี่ยมพ่อ-แม่ที่บ้าน ไปได้ทุกโอกาส พ่อ-แม่ว่างเสมอ และบอกลูกเอ๋และคณะ "สารคดี" ทุกคนว่า พ่อและแม่คิดถึง และไม่ลืมในความช่วยเหลือให้ลูกจรรยาพงษ์ ซึ่งเป็นผู้หนึ่งในการต่อต้านกับความไม่เป็นธรรมในสังคม ให้กับเพื่อนและประเทศชาติและสถาบันที่เขาเรียนจนถึงจุดนี้ แม้ว่าเขาจะต้องเอาชีวิตเข้าแลก ทำให้พ่อและแม่พลอยมีกำลังใจขึ้นบ้าง ที่สุดนี้พ่อ แม่ ลูกแฉ ลูกแหวน และลูกสาวน้องใหม่สบายดี ขอให้ลูก ๆ จงมีความสุขก้าวหน้าในการทำงานทุก ๆ คน

พ่อจินดา แม่ลิ้ม ทองสินธุ์

คุณพ่อจินดาและแม่ลิ้มทองสินธุ์ เป็นพ่อแม่ของ

คุณจรรยาพงษ์ ทองสินธุ์ นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่เสียชีวิตในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ คุณจรรยาพงษ์ถูกเหล่าอำมหิตทางการเมืองยิง ขณะเข้าไปช่วยเหลือเพื่อน ๆ ที่ติดอยู่ในตึกกองคึกการนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (อมธ.) แล้วถูกลากคอไปตามสนามฟุตบอล

เป็นเวลาถึง ๒๐ ปี ที่คุณพ่อจินดาและคุณแม่ลิ้มไม่ยอมรับว่าลูกชายเสียชีวิต ท่านคิดว่าสักวันหนึ่งลูกชายจะกลับบ้าน จนกระทั่งทั้งสองท่านได้มาร่วมงานรำลึกวีรชนเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคมที่ผ่านมา ได้พูดคุยกับเพื่อน ๆ ของคุณจรรยาพงษ์ ในที่สุดท่านก็ยอมรับว่าลูกชายเสียชีวิตแล้ว

ผู้ที่ได้ไปร่วมพิธีทางศาสนาในเช้าวันนั้น ลงสะเทือนใจไม่น้อยที่เห็นทั้งสองท่านกอดรูปถ่ายลูกชายร้องไห้ปริ่มว่าจะขาดใจ เมื่อต้องยอมรับความจริงที่เกิดขึ้นเมื่อ ๒๐ ปีก่อน

จดหมายฉบับนี้ท่านทั้งสองเขียนมาถึงกองบรรณาธิการ "สารคดี" ซึ่งเดินทางไปสัมภาษณ์ท่านที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี หากผู้อ่านท่านใดสนใจจะเขียนจดหมายเพื่อเป็นกำลังใจให้แก่คุณพ่อจินดาและคุณแม่ลิ้ม ทองสินธุ์ กรุณาติดต่อไปที่

๒๕๒ หมู่ ๑ ต. อิปัน

อ. พระแสง จ. สุราษฎร์ธานี ๘๔๒๑๐

มาตรฐาน-มาตรฐาน

ก่อนอื่นต้องขอขอบคุณทุก ๆ ฝ่ายที่ยืนหยัดทำให้ "สารคดี" อยู่มาได้ ๑๒ ปี ดีใจและมีความสุขมากที่ได้เห็นหนังสือแนวนี้อยู่บนแผงหนังสือได้ แสดงว่าคนไทยรักการอ่าน มีคุณภาพ และใช้สิทธิในการเลือกสื่อการอ่านที่มีประโยชน์ต่อตนเอง ต่อครอบครัวมากขึ้น

ผมเป็นสมาชิกรมานานแล้ว และมีหนังสือ "สารคดี" ตั้งแต่ฉบับที่ ๑ เดิมมีครบทุกเล่ม อยู่มาวันหนึ่งปลวกก็มาเยือนเสียหายไปหลายเล่ม จึงออกไปหาซื้อตามแหล่งต่าง ๆ ที่คิดว่ายังพอจะหาได้ ก็ได้บ้างแต่ก็ไม่ครบ เสียหายมาก-เพราะ "สารคดี" เปรียบเสมือน "เพื่อน" ที่คบหากันมานาน

ผมปรารถนาที่จะเห็นหนังสือ "สารคดี" เป็นหนังสือที่สมบูรณ์ที่สุด แต่คงจะยากด้วยมีปัญหาในกระบวนการผลิต แต่เชื่อมั่นว่าไม่เหนือบ่ากว่าแรงของคณะทำงาน ผมจะหงุดหงิดมากหากพบการสะกดคำผิด ครั้งหนึ่งพบโฆษณาเขียน "มาตรฐาน" เป็น "มาตรฐาน" ถึงกับโทรศัพท์ไปต่อว่าต่อขานฝ่ายโฆษณาของสินค้ายี่ห้อนั้น เขาบอกว่า มอบหมายให้ทาง "สารคดี" ทำ อีกกรณีหนึ่งคือ

การตัดคำ ตัวอย่างเช่น คำว่า อรหันต์ เป็นหนึ่งคำ เวลาเขียนต้องเขียนติดกันไม่แยก แต่ใน "สารคดี" แยกเป็น อร-บรร-ทัดหนึ่ง หันต์ อีกบรรทัดหนึ่ง ประเด็นนี้เป็นปัญหาที่เกิดจากการเรียงพิมพ์ด้วยคอมพิวเตอร์ ผมขอฝากให้คณะทำงานพิจารณาด้วย

นายอุทัย วรสุวรรณรักษ์
สมาชิก ๓๒๑๕

ข้อความในโฆษณาชิ้นนั้นได้รับการแก้ไขแล้วครับ ส่วนการตัดคำ "อร-หันต์" เป็นปัญหาเทคนิคการเรียงพิมพ์ด้วยคอมพิวเตอร์ กองบรรณาธิการจะหาทางแก้ไขต่อไป ขอขอบคุณที่กรุณาท้วงติงมาครับ

วิวัฒนาการของสัตว์

ดิฉันเป็นสมาชิกของ "สารคดี" มาหลายปีแล้ว ยินดีที่ยังมีคนรุ่นใหม่ทำหนังสือดี มีสาระให้อ่านกัน หวังว่าคงจะรักษาแนวทางของหนังสือได้ต่อไป แรก ๆ ที่หนังสือวางตลาด ดิฉันนึกหวังว่าจะมีผู้อ่านไม่คุ้มทุน จึงได้ชวนเพื่อน ๆ ให้ช่วยเป็นสมาชิก แต่ตอนนี้คงไปได้สวยแล้ว ยินดีด้วย

ในโอกาสที่ดิฉันได้เรียบเรียงแต่งหนังสือ "วิวัฒนาการของสัตว์" ขึ้น เลยถือโอกาสมอบให้ฝ่ายวิชาการ เพื่อจะเป็นประโยชน์บ้าง หากมีข้อคิดชมเสนอแนะเกี่ยวกับหนังสือเล่มนี้